

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

ULUSLARARASI ■■
HZ. ÖMER
S E M P O Z Y U M U

Editör
Ali AKSU

1. Cilt

SİVAS/2018

HZ. ÖMER'İN MÜSLÜMAN OLMASINI GECİKTİREN SEBEPLER VE MÜSLÜMAN OLMASIYLA İLGİLİ NAKLEDİLEN RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ramazan ÖNAL*

GİRİŞ

Ömer b. Hattâb, genel olarak insanlık tarihinde, özel olarak da İslam tarihinde gelmiş geçmiş en önemli şahsiyetlerden biridir. Onun Müslüman olması, İslam'ın tebliği ve geleceği açısından ayrı bir önem arz ettiği ve İslam daveti açısından yeni bir başlangıç olduğu gerçeğini bütün kaynaklar kaydetmektedirler.³⁶⁵ Bu nedendir ki Hz. Ömer'in İslam'a girmesiyle Müslümanların güçlendiğine dair birçok rivayet nakledilmiş ve bu rivayetlerde onun Müslüman olmasının, İslam davetinin geleceği için önemi vurgulanmıştır.³⁶⁶ Nitekim İbn Mes'ud, Hz. Ömer'in Müslüman olmasını fetih, hicretini zafer, Hilafetini rahmet olarak ifade etmiş, Suheyb er-Rûmî ise İslam davasının açıktan tebliğ edilmesi sürecinin onun Müslüman olmasıyla başladığını nakletmiştir. Hz. Ömer'in hidayetinin Müslümanlar için büyük bir zafer, müşrikler için de büyük bir kayıp olduğu hususunu İbn Abbâs'ın rivayetinden öğreniyoruz. Buna göre Hz. Ömer'in Müslüman olması Müşriklerin büyük tepkisine sebep olmuş ve aynı zamanda onlar bu durumu kendileri için önemli bir kayıp ve büyük bir hayal kırıklığı olarak görmüşlerdir. Müşrikler bu olay karşısında "Müslümanlar bizden alacaklarını aldılar"³⁶⁷ demek zorunda kalmışlardır. Yine onun hidayeti hak ile batılı belirgin bir çizgiyle bir birinden ayırmış ve kendisine Hz. Peygamber tarafından hak ve batılı bir birinden ayıran anlamına gelen "Faruk" sıfatı verilmiştir.³⁶⁸ Bu gelişme, inancı uğruna mazlum ve mağdur durumuna

* Yrd. Doç. Dr., Erzincan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belagatı Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi.

³⁶⁵ İmaduddin Halil, *Dirase fi's-Sire*, Daru'n-Nefai, Beyrut, 1425, s., 70.

³⁶⁶ Mehdi Rızkullah Ahmed, *es-Sire'n-Nebeviye fi Dav'i'l-Mesadiri'l-Asliye*, Merkezi'l-Melik Faysal li'l-Buhusi ve'd-Dirasat'l-İslamiye, Riyad, 1992, s., 215.

³⁶⁷ İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed (ö. 230/844), *et-Tabakatu'l-Kübra*, Daru Sadır, Beyrut 1966, III, 269-270.

³⁶⁸ ez-Zehabî, Şemsuddin Muhammed b. Ahmed b. Osman, (ö. 748/1347) *es-Siretu'n-Nebeviye*, thk. Hüsamuddin el-Kudsi, Dâru'l-Kütüb'l-İlmiyye, İkinci Baskı, Beyrut 1988, s., 179.

düşenlere bir dönüm noktası olmuş, Habeşistan'da bulunan muhacirlerin bir kısmı Hz. Ömer'in Müslüman olmasıyla geri dönmüştür.³⁶⁹ Hatta bu olaydan sonra müşriklerin ezasının azaldığını düşünenler olmuş ve bundan cesaret kazanan birçok kabile mensubu İslam dinini benimsemişlerdir.³⁷⁰

Fitri olarak cesaret, adalet, merhamet ve alçak gönüllülük gibi güzel seciyelere sahip olan bu büyük insanın (hidayet Allah'tandır kaydı baki kalmak şartıyla) ebediyen dalalette kalması düşünülemezdi. Ondan önce kardeşleri Zeyd b. Hattâb ve Fatma bint Hattâb da dâhil olmak üzere birçok insan Müslüman olduğu halde onun hidayeti geç kalmıştı. Onun hidayetinin maddi plandaki geç kalmasının sebeplerini araştırıp ortaya koymak ve inanmasında etkili olan en önemli faktör veya faktörleri tespit edip takdim etmek önemli bir husus olduğu kanaatindeyiz.

Bu tebliğimizde Hz. Ömer'in İslam'a girmesine mani olan belli başlı sebepleri ve onun yeni dine karşı sert tepki göstermesine neden olan meseleleri ele aldıktan sonra Müslüman olmasıyla ilgili nakledin farklı rivayetleri değerlendirmeye tabi tutacağız.

Hz. Ömer'in Müslüman olmasıyla ilgili nakledilen farklı rivayetler birçok hadis, siyer, tarih ve tabakat eserlerinde yer almaktadır. Fakat özellikle ilk kaynaklarda bu rivayetlerin hangisinin daha isabetli olduğuna dair bir bilgiye veya tenkide rastlanılmamaktadır. Biz bu tebliğimizde özellikle Hz. Ömer'in hidayetinin gecikmesine sebep olan meseleler ile hidayetine vesile olan olayları tespit etmeye gayret göstereceğiz. Ayrıca en az bu olay kadar önemli olan İslam'dan önceki hayatıyla ilgili klasik kaynaklarda yer alan bir kısım bilgileri aktarmaya çalışacağız.

1. Hayatı

Hz. Ömer'in İslam'dan önceki hayatı, karakteri, maddi manevi vasıfları bizim için merak uyandıran bir konudur. Hz. Peygamber, Ömer b. Hattab gibi kaliteli şahsiyetlerin Müslüman olmasını çok arzuluyordu. Zira cahiliye döneminde kaliteli olan bu şahısların Müslüman olunca da aynı karakterlerini devam ettireceklerini³⁷¹ biliyordu. Tarihçiler Hz. Ömer'in İslam'a girmeden önce Müslümanlara verdiği eziyetin neredeyse bütün Kureyş kabilesinin verdiği

³⁶⁹ Heykel, Muhammed Hüseyin, *Hayatu Muhammed*, s., 113.

³⁷⁰ Heykel, *Hayatu Muhammed*, 113; el-Mursifi, Muhammed Said, *el-Camiu's-Sahih li's-Sireti'n-Nebeviyye*, Mektebetu İbn Kesir, 2009, IV, 981-984.

³⁷¹ İnsanlar, aynen altın ve gümüş madenlerine benzerler. Cahiliyede hayırlı olanlar, İslam'a girip onda derinleşip (onu hazmettiklerinde) yine en hayırlıdırlar. Buhârî, Muhammed b. İsmail Ebû Abdillâh el-Buhârî (ö. 256/870), *el-Cami'u's-Sahih el-Müsnedü'l-Muhtasar Min Umuri Resulillah ve Süne-nihi ve Eyyamihi*, thk. Muhammed Züheyr b. Nasır, Daru Tavki'n-Necât, 1422, Feth, 13/161.

eziyetlere denk geldiğini; İslam'a girdikten sonra da İslam'ı ve Müslümanları savunması bütün Müslümanların savunması kadar önemli olduğunu kaydederler. Bu nedenle burada Hz. Ömer'in İslam'a girmeden önceki hayatına kısaca göz atmanın önemli olduğunu düşünüyoruz.

1.1. Doğumu, ailesi ve nesebi

Hz. Ömer, Fil Vakası'ndan takriben 13 yıl sonra³⁷², kendisinden nakledilen diğer bir rivayete göre ise Dördüncü Ficar Savaşı'ndan dört yıl kadar önce Mekke'de doğmuştur.³⁷³ Babası Hattab b. Nüfeyl olup nesebi Cahiliye döneminde Kureyş kabilesinin sefâret (elçilik, dış işleri) işlerine bakan Adî b. Ka'b kabilesine ulaşmakta ve Ka'b b. Lüey'de Resulullah'ın nesebi ile birleşmektedir. Annesi, Hanteme bint Haşim bint Muğire b. Abdillâh b. Ömer b. Mahzûm'dur. Mahzum kabilesinden Ebû Cehlin amcasının kızıdır.³⁷⁴ Bazı kaynaklarda Hanteme bint Hişam b. Muğire şeklinde geçmektedir ki bu durumda Hanteme Ebû Cehl'in kardeşi oluyor.³⁷⁵ Bu ikinci görüş fazla kabul görmemektedir. Bazı Şii ve Rafîzî kaynaklarda Hz. Ömer'in soyu ile ilgili öne sürülen yakışıksız beyanatlar ciddiye alınmayacak derecede mesnetsiz olduğu için burada onu tartışma konusu yapmaya lüzum görmüyoruz. Sadece şunu belirtelim ki soy ve nesebin çok önem arz ettiği bu toplumda ve bu dönemde özellikle Hz. Ömer gibi hem İslam'dan önce hem de Müslüman olduktan sonra önemli vazifeleri üstlenmiş olan bir şahsiyetin nesebi ile ilgili bir şeyin gizli saklı kalmış olması mümkün değildir.

1.2. İslam'dan önceki hayatı

Kaynaklar Hazreti Ömer'in Müslüman olmadan önceki hayatı hakkında fazlaca bir şey söylemezler. Ancak küçüklüğünde, Mekke'de adet olduğu üzere kendilerine ait olan sürülere çobanlık ettiği, içkiye ve kadına çok düşkün olduğu, iyi bir binici olduğu, iyi silah kullandığı ve pehlivan yapılı olduğu belirtilmektedir. Ayrıca şiire meraklı olduğu, güzel konuştuğu, okuma yazma bildiği, ensâb ilminde uzman olduğu, ticaret yaptığı, ticari amaçla Suriye, Irak ve Mısır taraflarına giden ticaret kervanlarına iştirak gittiği, Kureyş kabilesi adına

³⁷² İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 269-270; Belazuri, Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Yahya b. Cabir el-Belâzuri (ö. 279/892), *Ensabu'l-Eşraf*, thk. Suheyl Zekkar - Riyaz Zerkeli, Beyrut 1996, X, 293; Taberi, V, 189.

³⁷³ Halife b. Hayyât, Ebû Umer Halife b. Hayyat b. Halife eş-Şeybani el-Asferi el-Basrî (ö. 240/854), *et-Tarih*, thk. Ekrem Ziya, Daru'l-Kalem, Beyrut, 1397, İkinci baskı, *et-Tarih*, thk. Suheyl Zekkar, Beyrut 1993, I, 151.

³⁷⁴ İbnu'l-Esrî, Ebû'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Muhammed b., Abdilkerim b. Abdilvahid eş-Şeybani el-Cezeri (ö. 630/1233), *Üsdü'l-Ğâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe*, 1417 Beyrut, IV, 137, 138..

³⁷⁵ <http://www.ahlalheeth.com>, 17.09.2017.

elçilik görevinde bulunduğu, kabilesini temsilen Daru'n-Nedve'de meclis üyeliği yaptığı rivayet edilmektedir.³⁷⁶

Ömer b. Hattab, Cahiliye döneminde Mekke eşrafı arasında yer almakta olup, kabilesi adına Mekke şehir devletinin meclisinde bir sandalyeye sahip olarak sıfâre (elçilik) görevini üstlendiği, bir savaş çıkması durumunda karşı tarafa elçi olarak Ömer b. Hattab gönderildiği ve dönüşünde onun verdiği bilgi ve görüşlere göre hareket edildiği; ayrıca kabileler arasında çıkan anlaşmazlıkların çözümünde etkin rol aldığı ve verdiği kararların uygulandığı nakledilir.³⁷⁷

O, İslâm'dan evvel içinde sadece erkeklerden değil aynı zamanda kadınların da okuma-yazma bilenlerin bulunduğu önemli bir aile olan Benû Adîy kabilesine mensuptu. Kendi soyunun başkanı olarak Mekke Site-Devletinin meclisinde bir sandalyeye sahip ve bu Şehir-Devletin dış ilişkileri gibi önemli bir görevle sorumlu bulunuyordu. Fiziki yapısı düzgün, karizmatik ve son derce uzun boyluydu. Öyle ki başı Mecid-i Nebî'nin tavanına değiyordu. Ateşli bir mizaca sahip olup taşıdığı yeteneklerden dolayı gururluydu.³⁷⁸

2. Müslüman olması

2.1. Müslüman olmasını geciktiren bazı sebepler

Bilindiği gibi Hz. Ömer, Müslüman olmadan önce Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara karşı en katı davrananlardan biriydi. Onun İslam dinine karşı bu aşırı düşmanca tutumunda ve Müslüman olmasına engel olmasında önemli bazı sebepler vardı. Bu sebepler arasında annesinin Ebû Cehil ile olan akrabalığı en önemli etkendi. Hz. Ömer, bi'setin beşinci veya altıncı senesi Habeşistan hicretinin akabindeyirmi beş yirmi altı yaşlarında iken Müslüman olduğu nakledilir. Kendisinden iki sene kadar önce kardeşi Zeyd b. Hattab Müslüman olmuştu.³⁷⁹ Hz. Hamza da ondan kısa bir süre önce Müslüman olmuştu. Hayat serüvenine bakıldığında en büyük özelliğinin vicdan sorgulayıcısı ve adaletli olmak olan bu dahi insanın inanmasına inattan başka bazı sebepler daha olmalıdır. İşte bu nedenle bazı kaynaklar Hz. Ömer'in geç Müslüman olmasının sebebini, başına gelen bir olaya da bağlamaktadırlar.

2.1.1. Ebû Cehil ile olan akrabalığı

Hz. Ömer, anne tarafından Ebû Cehl ile akraba olduğu kaynaklarda kaydedilir. Yukarıda ifade edildiği gibi annesi Hanteme bint Hâşim veya Hişâm

³⁷⁶ Fayda, Mustafa "Ömer", *DİA*, 34, İstanbul 2007, 44-51.

³⁷⁷ Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi*, I, 105.

³⁷⁸ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, 105.

³⁷⁹ ez-Zehabî, *Siyeru A'lami'n-Nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnaut vd., Müessesetu'r-Risâle, Beyrut, 1985, Üçüncü Baskı, I, 297; Ahlath, Erdinc, "Zeyd b. Hattâb", *DİA*, 44, İstanbul 2013, 320-321.

Ebû Cehil'in kardeşi veya amcasının kızıdır. Asabiyet ve kabile taraftarlığının yaygın olduğu bu toplumda işin içine yakın akrabalık da dâhil olunca aşırı taraf olma bir manada kendisi için kabilesi ve ailesi adına adeta zorunlu hale geliyordu. Kaynaklarda Ömer b. Hattâb'ın mensup olduğu sosyolojik çevrenin telkinlerinden etkilendiği ve ister istemez kitle psikolojisiyle hareket etmek zorunda kaldığı bilgilerine rastlanılmaktadır. Yakın akrabalık nedeniyle ister istemez Ebû Cehil ile bir araya gelmek zorunda olan Ömer b. Hattab onun fikirlerinden ve kıskırtmalarından etkilenmesi sonucu İslam'la olan buluşmasını geciktirmiştir.³⁸⁰ Bu nedenle hidayetiyle ilgili nakledildiğine göre birçok defa Kur'an'ın belagatinden etkilendiği halde hemen İslam'ı kabul etmemiş ancak bi'setin altıncı yılında Müslüman olabilmıştır.

2.1.2. Daru'n-Nedve'deki görevi ve Benî Adî kabilesinin temsilcisi olması

Benî Adî kabilesi, Mekke site devletinin sefâre (diplomasi-elçilik hariciye nazâreti) görevini üstleniyordu. Ömer b. Hattab Benî Adî kabilesinin Daru'n-Nedve'deki temsilcisiydi. Bu nedenle o da bu meclisin diğer üyeleri gibi var olan putperestlik düzeninin resmi savunucusu durumundaydı. Kabilesinin ve diğer Mekkeli müşriklerin İslam dinine gösterdikleri tepki ve dirence ilave olarak; Mekke site devletini ve devletin resmi ideolojisi olan putperestlik düzenini koruyup kollamayı kendine zorunlu bir görev olarak kabul ediyordu. Onun bu konumu hidayetine bir manada engel teşkil ediyordu. Nitekim Ömer b. Hattab'ın Müslüman olmasıyla ilgili nakledilen birçok rivayet vardır. Bu rivayetler onun defalarca İslam dinine yaklaştığını ve hidayeti bulma fırsatını bulduğunu işaret etmektedir. Fakat hidayete her yaklaştığında kendisine görev, sorumluluk ve vefa bilinci olarak hissettiği Daru'n-Nedve'deki rolü koca bir engel gibi karşısına çıkmaktaydı. Hal böyle olunca aslında o vicdanında her zaman hidayet arzusuyla asabiyet ve şirk düzenine olan vefa duygusunu çelişkili bir şekilde taşımak zorunda kalmaktaydı. Zira o üstlenmiş olduğu görev de küçümsecek bir iş değildi. O Kureyş'in dış işlerinden sorumlu elçisiydi.³⁸¹

2.1.3. Şam seferi sırasında başına gelen talihsiz bir olay

Kaynaklarda pek yer verilmediği fakat Belazurî'nin naklettiği rivayete göre Hz. Ömer'in geç Müslüman olmasının sebebi başına gelen bir olaya bağlanmaktadır. Kendisinden iki sene önce kardeşi Zeyd b. Hattab Müslüman olmuştu. Belazurî'nin el-Medâinî'yi kaynak göstererek aktardığı bilgiye göre

³⁸⁰ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, IV, 137, 138..

³⁸¹ Mansurfurî, Muhammed Süleyman, *Rahmeten lil-Alemin*, Daru's-Selam, Riyad, ts. S., 59.

Ömer b. Hattab bir Şam seferi dönüşünde yolu kesilmiş, malları alınmış ve ağır yaralanmıştı. Şam'da Arap bir ailenin evine sığınmış ve burada tedavi edilmişti. Bu olay nedeniyle iki sene veya birkaç yıl Şam'da kalmak zorunda kalmıştı.³⁸² Bu rivayetin devamında "Ömer Mekke'ye döndüğü sırada zulüm ve baskı had safhaya ulaşmış Müslümanlar Habeşistan'a kaçmak zorunda kalmıştı" malumatına yer verilmiştir. Tam da bu sırada Ömer onlarla karşılaşmış ve bu olaylara şahit olmuştur.³⁸³ Belazurî'nin naklettiği bu olayın hangi tarihte meydana geldiği ve olaya şahit şahısların kimler olduğu bilinmemektedir. Ancak Ömer b. Hattab'ın Müslümanlara karşı acımasız davrandığı ve onlara eziyet ettiği bilindiği halde onun bu tutumunun süresi ve devamı konusunda malumat bulunmamaktadır. Dolayısıyla Habeşistan hicretinden bir süre önce bu olay gerçekleşmiş olma ihtimali vardır ki yalnız ve vicdanıyla baş başa kaldığı bu dönemde İslam dinine olan bakışı da değişmiş olma ihtimali vardır. Daha önce de defalarca Kur'an'ın belagatinden etkilenen Ömer b. Hattab, bu masum ve savunmasız insanlara reva görülen zulme vicdanı razı olmamış ve fitrî özelliği olan adalet duygusuna kulak vermiş ve hidayet yolunu daha hararetle bir şekilde soruşturmuştur.

2.2. Müslüman olmasıyla ilgili nakledilen rivayetler

Ömer b. Hattab'ın Müslüman olmasıyla ilgili kaynaklarda nakledilen farklı rivayetler bulunmaktadır. Bu rivayetlerin bir kısmında "evvelü ma esleme" ilk defa İslam'ı kabul etmesi ifadesinin kullanılması dikkat çekmektedir. İlk defa Müslüman olma durumundan kastedilen nedir? Etkilenme mi yoksa tercihinin ortaya koyma mı? Orası bilinmemektedir. Aşağıda rivayetleri sıraladıktan sonra özellikle bu noktaya da dikkat çekmeye gayret göstereceğiz. Ana hatlarıyla ve içerikleri bir bütün olarak dikkate aldığımızda konuyla ilgili nakledilen rivayetleri şöyle sıralayabiliriz.

2.2.1. Hz. Ömer, Müslüman olmadan önce Allah Resulünü aramaya çıkmış onun kendisinden önce Kabe'ye vardığını görmüş ve arkasında durup beklemiştir. Hz. Peygamber, namazda Hakka suresini okuyunca Kur'an'ın üslubuna hayran kalmış, bunun üzerine Kureyş'in dediği gibi bu bir şairdir demiş. Bu sırada Allah Resulü "Hiç şüphesiz o (Kur'an) çok şerefli bir elçinin sözüdür."³⁸⁴ ayetini okuyunca Ömer, akabinde Kahindir demiş, O "O bir şairin sözü değildir. Ne kadar az îmân ediyorsunuz? Ve bir kâhinin de sözü değildir. Ne kadar az

³⁸² Belazûrî, *Ensâb*, X, 301.

³⁸³ Belazûrî, *Ensâb*, X, 301.

³⁸⁴ Hakka, 40.

*tezekkür ediyorsunuz. Âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir. Ve eğer, bazı sözleri Bize karşı uydurmuş olsaydı. Elbette onu sağımdan tutup alırdık (yakalardık). Sonra mutlaka onun can damarını keserdik. Ayrıca sizden hiçbiriniz ondan men edici olamaz (buna mani olamaz)."*³⁸⁵ ayetlerini okuyunca İslam tam olarak Ömer'in kalbine yerleşmiştir.³⁸⁶

2.2.2. Bir gece şarap içmek için içki arkadaşlarını aramış, kimseyi bulamayınca Kabe'ye gitmiştir. Orada Kabe'yi önüne alan Hz. Peygamber'in Beytü'l-Makdis'e doğru namaz kıldığını görünce Kabe'nin örtüsü altına saklanarak ona yaklaşmış, Resul-i Ekrem'in okuduğu, Kureyşliler'in Kur'an için söyledikleri, "*Şairlerin, Kâhinlerin veya Muhammed'in uydurmasıdır*" şeklindeki sözlerle cevaplar veren Hakka süresinin 41-46. ayetlerini duyunca Müslüman olmaya karar vererek Hz. Peygamber'i takip etmiş, Hz. Peygamber, evine girmeden önce onu fark edip "Ne var ya Ömer?" diye sorması üzerine, "Allah'a, resulüne ve onun Allah katından getirdiği şeylere iman etmeye geldim" deyince Resulullah, "Ey Ömer! Allah sana hidayet nasip etti" diyerek göğsünü sıvazlamış ve imanda sebat etmesi için ona dua etmiştir.³⁸⁷

2.2.3. Hz. Ömer, Ebû Cehil veya Şeybe b. Rebia ile beraber oturduğu bir sırada Ebû Cehil Kureyşlilere şöyle seslenmiştir: Muhammed ilahlarınıza sövdü düşüncelerinizi, inançlarınızı saçmalık kabul etti. Geçmiş dedelerinizin cehennemde olduğunu söyledi. Kim Muhammed'i öldürürse benden ona yüz kırmızı-siyah deve ile bin okka gümüş verme sözü vardır. Bunun üzerine Ömer, Peygamberi öldürmek için kılıcını kuşanmış vaziyette yola çıkmış, keşilmek üzere olan bir buzağıyı görmüş, içinden Hz. Muhammed'in peygamberliğini tasdik eden bir ses duyunca bunun kendisine bir hitap olduğunu düşünmüş, sonra bir koyuna rastlamış, ondan da benzer sesler duymuş ve bunun kendisine bir uyarı olduğunu düşünmüş, daha sonra bir puta rastlamış ondan da benzer uyarıları duymuştur. Hz. Peygamber'i öldürmek üzere yola çıkmış olan Ömer b. Hattab yolda karşılaştığı Nuaym b. Abdullah'tan kız kardeşi Fatıma ile kocası Said b. Zeyd'in Müslüman olduğunu öğrenince onların evine gitmiştir. Onları Tâhâ süresini okurken bulmuş, okuduklarını kendisine vermelerini istemiş, ancak bu isteği reddedilince kız kardeşini ve eniştesini dövmüş, kardeşi kendilerine Kur'an öğreten ve Ömer'den saklanan Habbâb b.

³⁸⁵ Hakka 41-47.

³⁸⁶ Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezi (ö. 241/855), *el-Musned*, (eş-Şâmile), 1/17; *Dirase*, 1/124-125.

³⁸⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, I, 17; İbn Hişâm, I, 346-348.

Eret'i de çağırarak Müslüman olduklarını Ömer'in yüzüne karşı söylemiştir. Bunun üzerine yumuşayan Ömer Müslüman olmaya karar vermiş, Habbâb'dan Resûlullah 'ın Erkam b. Ebû'l- Erkam 'ın evinde olduğunu öğrenip oraya gitmiş ve kendisine biat ederek Müslüman olmuştur.³⁸⁸ İbn İshak bu rivayeti senetsiz bir şekilde ikinci rivayet olarak nakleder. Çağdaş araştırmacı-lardan Hüseyin Heykel yukarıdaki ön bilgileri aktarmadan Hz. Ömer'in böyle bir girişiminden bahseder.³⁸⁹ Kaynakların büyük bir kısmı bu rivayetleri sorgu-lamadan nakleder.³⁹⁰

2.2.4. Bu rivayetin içeriği aynı sadece Hz. Ömer kardeşini dövdükten sonra alıp okuduğu sayfada *"Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ı tesbih etmektedir. O, çok güçlüdür, hüküm ve hikmet sahibidir. Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. O, diriltir, öldürür, O, her şeye kadirdir. O iltir, sondur, zahirdir, bâtındır. O herşeyi bilendir. O'dur ki gökleri ve yeri altı günde yarattı. Sonra arş üzerine istivâ etti (hükümran oldu). Yere gireni, ondan çıkarı, gökten ineni, ona çıkarı bilir. Nerede olsanız O sizinle beraber-dir. Allah yaptıklarımızı görmektedir. Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. Bütün işler O'na döndürülecektir Geceyi gündüzün içine sokar, gündüzü gecenin içine sokar. O, gö-ğüslerin özünü bilir. Allah'a ve Resulüne iman edin. Sizi hâkim kıldığı, sizin yönetimini-ze verdiği şeylerden harcayın. Sizden, inanan ve harcayanlar için büyük mükafat var-dır."* Hadid suresi 1-7. ayetleri bulunduğu nakledilir.

2.2.5. Bu rivayetin de içeriği önceki iki rivayetle aynı sadece Hz. Ömer kardeşinin evinde duyduğu seslerin Alak suresinden ayetler olduğu nakledilir.

2.2.6. Bu rivayete göre de Kureyş toplanıp Hz. Muhammed'i davasından vazgeçirecek veya onu öldürecek birini aramışlar. Bu arada Ömer b. Hattab kendisinin bu işi yapabileceğini söylemiştir. Olaya şahit olanlardan biri Hz. Ömer'in bu niyetini Hz. Peygamber'e ulaştırmış ve dikkatli olmasını tavsiye etmiştir. Akşam namazı vaktinde kılıcını kuşanmış vaziyette Hz. Peygamber'in evine gelen Hz. Ömer'e kapıyı Hz. Hatice açmış ve gelenin Ömer olduğunu söylemesi üzerine orada bulunan muhacir sahabe -ki dokuz kişiydi bunlar- Ömer'in boynunu vurmak istemişler. Buna müsaade etmeyen Hz. Peygamber Ömer'e dua etmiş ve orada Hz. Ömer Müslüman olmuştur. Daha sonra ona banyo yaptırılmış ve o geceyi Hz. Peygamber ile geçirmiştir. Sabah olunca Hz.

³⁸⁸ İbn İshak, *es-Sîre*, s., 181-184; İbn Hişam, Abdülmelik b. Hişam b. Eyyub el-Hımyeri Ebû Muham-med Cemalüddin, (ö. 213/828), *es-Siretu'n-Nebeviyye*, thk. Mustafa es-Seka vd, İkinci Baskı, Şirketu Mustafa el-Bâbi, Mısır 1975, I, 343-346; İbn Sa'd, III, 267-269.

³⁸⁹ Heykel, *Hayatu Muhammed*, s., 110.

³⁹⁰ Mansurfurî, Muhammed Süleyman, Rahmeten lil-Alemin, Daru's-Selam, Riyad, ts. S., 59.

Ömer kılıcını almış vaziyette önde gitmiş arkasında da Hz. Peygamber ve sahabe onu takip ederek Kureyş'in meclisine gitmiştir. Onların yanında da kelim-i şahadeti getirince Kureyş meclisi de dağılmıştır.³⁹¹

2.2.7. Hz. Ömer'den nakledilen başka bir rivayette İslam'la ilk tanışma zamanını şöyle anlatır: Soğuk bir gecede kız kardeşi geceleyin doğum sancısına tutulunca Hz. Ömer evden çıkarılmış ve Kabe'nin örtülerinin altına sığınmıştır. O sırada Resûlullah ayakkabılarıyla Hicr'e (Kabe'ye) girip bir müddet namaz kıldıktan sonra oradan ayrılmış, Hz. Ömer daha önce hiç duymadığı Kur'an'ı Resûlullah'tan duymuş ve onu takip etmiştir. Resûlullah kendisini takip edenin kim olduğunu sorması üzerine Hz. Ömer "Ben Ömer" deyince Resûlullah: "Ne gündüz, ne de gece peşimi bırakmayacak mısın?" şeklinde onu ikaz etmiştir. Hz. Ömer beddua etmesinden çekindiği için: "Allah'tan başka ilah olmadığına ve senin de Allah'ın Resulü olduğuna şahadet ederim" diyerek şahadet getirmiştir. Resûlullah, Ömer'e Müslüman olduğunu gizli tutmasını tavsiye etmiş fakat Ömer müşrikliğini gizlemediği gibi Müslümanlığını da gizlemem demiştir.³⁹²

2.2.8. Hz. Ömer'in Müslüman olmasıyla ilgili İbn İshâk'ın senediyle naklettiği ve ilk sıraya koyduğu bir rivayet de şöyledir: Amir'in hanımı Leyla'dan -Ümmü Abdillah- nakledildiğine göre, Habeşistan'a gitmek üzere hazırlık yapmışlar. Amir bazı ihtiyaçları karşılamak için oradan ayrılmıştı. O sırada henüz Müslüman olmayan Hz. Ömer onların yanına gelip "bir yere mi gidiyorsunuz" demesi üzerine Ümmü Abdillah "evet, bize çok eziyet verdiniz. Allah bize bir çıkış yolu gösterene kadar Allah'ın başka memleketine gideceğiz" demiş onlara acıdığı anlaşılan Hz. Ömer, "Allah yardımcınız olsun" deyip oradan ayrılmıştır. Amir gelince bu olay kendisine anlatılmış o "yoksa Ömer'in Müslüman olmasını mı ümit ediyorsun?" şeklinde şaşkınlığını ifade etmiştir.³⁹³ Bu rivayette onun Müslüman olduğuna dair bilgi verilmemektedir. Fakat o sırada Müslümanlara ve İslam'a karşı kalbinde bir sempati duyduğu ve bu olaydan çok etkilendiği, Hz. Peygamber'in duasının da bereketiyle³⁹⁴ gelişen olaylar üzerine İslam'dan yana tercihini kullandığı anlaşılmaktadır. Bu rivayeti önemli tarafı İbn İshak tarafından birinci sırada ve senediyle beraber olayın kahramanı ve tanıdığı olan sahabe bir hanımdan nakletmiş olmasıdır.

³⁹¹ Ebû'l-Kâsım Ali b. el-Hasen b. Hibetullah b. Abdillâh (ö. 571/1175), Tarihü Dimaşk, thk. Amr b. Ğarâme, Daru'l-Fikr, 1995. (eş-Şâmile); 44/35; Abdüsselem, *Dirase*, I, 139.

³⁹² İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef, Kitabu'l-Meğâzi*, XX, 262.

³⁹³ İbn İshâk, Muhammed b. Yesâr (ö. 151/768), *es-Sîretu'n-Nebevviyye*, thk. Ahmed Ferid el-Mezîdî, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2004, s., 181; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 423; Ahmed, *Fedâilu's-Sahabe*, I, 279.

³⁹⁴ Ömer'i İslam'la şerefliendir....

Hz. Ömer'in Müslüman olmasıyla ilgili nakledilen rivayetlerin içeriği incelendiğinde aşağıdaki gibi özetlenebilir:

* Hz. Ömer Müslüman olmadan önce kendi iradesiyle ve iyi niyetle Hz. Peygamber'i bulup onu dinlemek ve onunla konuşmak amacıyla evden çıkmış bu sırada Resulullah'ın kendisinden önce Ka'be'ye vardığını görmüştür. Ka'be'de kılduğu namazda Hakka suresini okuyan Resulullah'ı dinlemiş ve Kur'an'ın etkisinde kalarak Müslüman olmaya karar vermiştir. Bu bilgi çağdaş siyer araştırmacılarının dikkatini çekmiş ve kanaatlerini bu rivayetten yana kullanmışlar. Bunun haricinde anlatılan bilgileri senet ve içerik açısından zayıf kabul etmişlerdir.³⁹⁵

* Bir gece şarap içmek için içki arkadaşlarını aramak üzere evden çıkmış, kimseyi bulamayınca Ka'be'ye gitmiş, Hz. Peygamber'in Ka'be'yi önüne alıp Kudüs'e doğru yönelerek namaz kıldığını görünce Kabe'nin örtüsünün altına saklanarak ona yaklaşmış, onun okuduğu, Kureyşliler'in Kur'an için söyledikleri, "*Şairlerin, Kâhinlerin veya Muhammed'in uydurmasıdır*" şeklindeki sözlerle cevaplar veren Hakka süresinin 41-46. ayetlerini dinleyince Kur'an'ın i'cazından etkilenerek Müslüman olmuştur.

* Ebû Cehl'in ya da Kureyş meclisinin telkiniyle veya Habeşistan muhacirlerinin durumundan etkilendiği için veya herhangi bir şeyin etkisinde kalmadan kendi şahsi kararıyla Hz. Peygamber'i öldürmek üzere yola çıkmış, yolda gayptan bir takım uyarılar almış, kız kardeşinin ve eniştesinin Müslüman olduğunu duyunca da hemen onların bulunduğu yer olan eniştesinin evine gitmiştir. Yaşanan bazı olaylardan sonra Taha suresinden bazı ayetleri veya Hadid suresi 1-7 ayetlerini veya Alak suresini dinlemiş ve bunun etkisinde kalarak Müslüman olmuştur.

* Kureyş'in toplanıp Hz. Peygamber'i kim öldürecek teklifleri üzerine Ömer ben öldüreceğim demiş, ve Hz. Peygamber'in evine gitmek üzere yola çıkmış, bu sırada Hz. Peygamber'e bu haberi bir şahıs ulaştırınca, Hz. Peygamber Ömer'in hidayeti için dua etmiş akşam namazı vakti Hz. Peygamber'i öldürmek niyetiyle evine gelen Ömer aralarında geçen bir diyalogdan sonra Hz. Peygamber'in duasının bereketiyle iman etmiştir. Bu rivayette muhacirlerden bahsedilir. Hangi muhacir ve kimler oldukları bilinmemektedir.

* Kız kardeşi geceleyin doğum sancısına tutulunca Hz. Ömer evden çıkarılmış soğuk bir gecede Kabe'nin örtülerinin altına sığınmıştır. O sırada Resûlullah Hicr'e (Kabe'ye) girip bir müddet namaz kıldıktan sonra oradan ay-

³⁹⁵ İbrahim b. Muhammed b.Hüseyn el-Ali, *Sahihu's-Sire'n-Nebeviyye*, Daru'n-Nefais, 1995, s., 79, 80; Mehdi Rızkullah Ahmed, *es-Sire'n-Nebeviyye fi Dav'i'l-Mesadiri'l-Asliye*, Merkezi'l-Melik Faysal li'l-Buhusi ve'dirasat'l-İslamiye Riyad, 1992,s, 212-215.

rılmıştır. Hz. Ömer o sırada daha önce hiç duymadığı Kur'an'ı Resûlullah'tan ilk defa duymuş ve Ka'be'den çıkan Resûlullah'ı takip ederek ona ulaştıktan sonra şahadet getirerek iman etmiştir. Burada bedduasından korktuğu bilgisi bulunmaktadır. Henüz Müslüman olmamış bir insanın bedduadan korkma gibi bir endişeyi taşıması anlaşılması zor ve çelişkili bir ifade gibi geliyor.

Buraya kadar aktardığımız rivayetlerin içeriğine dikkat edildiğinde bir kısmı bir birine zıt ve çelişkili bilgilerle kurgulanmış bir takım malumat gibi karşımıza çıkmaktadır. Fakat bu rivayetlerin hepsinde göze çarpan iki temel fikir vardır ki özellikle vurgulanmak istenmektedir. Bu fikirlerden ilki Hz. Ömer'in Kur'a'nın i'cazından etkilenmiş olması, diğeri ise arayış ve vicdan muhasebesi içerisinde yer almış olmasıdır. Netice itibarıyla Hz. Ömer, her ne amaçla veya kimin etkisiyle olursa olsun bu arayışlarında Peygamber'i bulup onunla konuşma ve Kur'an'ı dinleme arzusuyla bazı maceralara girdiği anlaşılmaktadır.

Hz. Ömer'in İslam'a girmesi sebebiyle ilgili ilk kaynaklar, nakledilen bu muhtelif rivayetlerle hakkında bir tercih belirtme yoluna gitmemişlerdir. Ancak eserlerine aldıkları bu bilgileri belli bir sıralamaya tabi tutmaları daha sonraki âlimler tarafından bir niyet belirtme ve bir tercih kullanma işareti olarak anlaşılmıştır. Mesela İbn İshak'ın ilk sırada naklettiği ve Habeşistan hicreti sırasında Hz. Ömer'in karşılaştığı muhacirlerin trajik durumlarını anlatan rivayeti İbn Hacer tarafından İbn İshak'ın tercihi olarak yorumlanmıştır.³⁹⁶ Ayrıca Buhari'nin Hz. Ömer'in hidayeti babında onun güçlü sezgisini anlatan rivayeti ilk sırada nakletmesi³⁹⁷, akabinde Hz. Ömer'in putların yanında yattığı sırada orada kesilen bir buzağının içinden Hz. Peygamber'in nübüvvetini tasdik eden bazı sesleri duyduğunu anlatan rivayetleri³⁹⁸ aktarması, Buhari'nin Hz. Ömer'in Müslüman olmasının sebebi olarak bu olayları kabul ettiği ve Hz. Ömer'in hidayetini bir mucize eseri olarak gerçekleştigiğine inandığı şeklinde yorumlanmıştır.³⁹⁹ Konuyla ilgili rivayetleri senet ve içerik açısından genişçe tahlil eden İbn Hacer ve İbnu'l-Esîr'in görüşleri ise⁴⁰⁰ Hz. Ömer'in Hz. Peygamber'i öldürmek üzere yola çıktıktan sonra kardeşinin Müslüman olduğunu öğrenmesi ve kardeşinin evinde karşılaştığı bazı olaylar ve orada okunan

³⁹⁶ İbn İshâk, es-Sîre, s., 181; İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, VII, 220. Geniş bilgi için bkz. Ebû Esama Muhammed b. Taha, el-Ağsanu'n-Nediyye Şerhu'l-Hulasati'l-Behiyye, Daru İbn Hazm, Kahire 2012, s., 93,94.

³⁹⁷ "Sezgisi o kadar güçlüydü ki zan olarak öne sürdüğü her şey ortaya çıkardı." Buhari, Menakıb, 3866.

³⁹⁸ Buhari, Menakıb, 3866.

³⁹⁹ İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, VII, 220. Geniş bilgi için bkz. Ebû Esama Muhammed b. Taha, el-Ağsanu'n-Nediyye Şerhu'l-Hulasati'l-Behiyye, Daru İbn Hazm, Kahire 2012, s., 93,94.

⁴⁰⁰ İbnu'l-Esîr, el-Kâmil, fi't-Tarih, I, 679-682.

Kur'an ayetlerinden etkilenecek Müslüman olması şeklindedir.⁴⁰¹ Aslında bu bilgi İbn İshak'tan nakledilen ve senedi bulunmayan bir rivayete dayanmaktadır. Fakat ilginç olan bu rivayet senetsiz olduğu halde birçok kaynakta yer almış ve adeta kabulü ammeye mazhar olmuş olmasıdır.⁴⁰²

İlk dönem tarihçiler ve hadisçiler bu rivayetlerin sıhhat durumunu ve kusurunu bildikleri halde tarihi malumat olması hasebiyle tamamen reddetmemişler mümkün olduğu kadar mesafeli ve insaflı yaklaşılmaya gayret göstermişlerdir. Fakat son dönem siyer araştırmacılarından bazıları Ahmed b. Hanbel'in tercih ettiği ve "herhangi bir sebebe bağlı olmadan ve kötü niyet taşımadan Hz. Ömer'in görüşmek ve konuşmak amacıyla Resulullah'ı aramaya çıktığı" şeklindeki rivayeti⁴⁰³ hariç Hz. Ömer'in hidayetiyle ilgili nakledilen diğer rivayetleri şaz, münker ve tenkit edilmiş rivayetler olarak kabul etmişlerdir.⁴⁰⁴

Buraya kadar aktarılan bilgiler doğrultusunda Hz. Ömer'in Müslüman olmasıyla ilgili nakledilen rivayetlere bir bütün olarak bakıldığında onun tek bir olaydan etkilenecek Müslüman olduğu görüşünü zayıflatmaktadır. Buna mukabil İslam'ın onun kalbine tedrici bir şekilde yerleştiği hakikatini pekiştirmektedir. Esasında nakledilen bu bilgilerin hulasasına bakmadan önce Hz. Ömer'in sahip olduğu mizaç, duygu ve düşüncelerine göz atmakta yarar vardır. Karakteri itibarıyla ateşli ve sert bir mizaca sahip olan ve aynı zamanda haksızlığa tahammülü olmayan ve fıtratı itibarıyla adalete adeta tutkun olan Ömer b. Hattab hidayetle şereflenmeden önce Müslümanlara türlü sıkıntılar çektiği de rivayet edilir. Aslında O, Habeşistan muhacirlerine karşı gösterdiği tutumundan da anlaşıldığı gibi, tek suçları inanmak olan bu insanlara reva görülen böylesi haksız muamelenin ve zulmün doğru bir tercih olmadığını farkındaydı. Fakat öyle anlaşıyor ki o İslam'dan önce içinde hep birtakım çelişkili duygular barındırmıştır. O bir yandan atalarının övdüğü ve yücelttiği putperestliğe, örf adetlerine saygı göstermek, alışık olduğu eğlenceye ve içkiye kendini vermekten vazgeçemiyordu. Diğer yandan kendilerine yapılan bunca zulme rağmen Müslümanların inançlarındaki sağlam duruşları, bu uğurda gösterdikleri fedakârlık onu hayrette bırakıyordu. Kendisinin de içinde bulunduğu Mekke müşrik kitlesinin güçsüz insanlara yaptığı haksızlığa karşı gizli-den gizliye içinde bir nefret taşıyordu. İşte bu duygular sürekli onun içini rahatsız ediyor ve o dönemde yaşadığı o çalkantılı hayatından da anlaşıldığı gibi bir çıkış yolunu arıyordu.

⁴⁰¹ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, VII, 176. Geniş bilgi için bkz. Ekrem Ziya el-Ömeri, *es-Sire'n-Nebeviyye's-Sahihâ*, Mektebetu'l-Ulum, 1994, altıncı baskı, I, 177.

⁴⁰² İbn Hişam, I, 423-427; el-Mursifi, IV, 971.

⁴⁰³ Ahmed, *Müsned*, 1/17; *Dirase*, 1/124-125.

⁴⁰⁴ el-Ali, *Sahihu's-Sire*, s., 79, 80; Mehdi Rızkullah, *es-Sire'n-Nebeviyye*, s., 212-215.

Hülasa olarak Hz. Ömer'in Müslüman olmasıyla ilgili nakledilen rivayetlerin kronolojik sıralamasının tespitinin zor ve hatta neredeyse imkânsız denebilecek bir durum olmakla beraber şöyle bir neticeye varıyoruz. Bir geceyi evinin haricinde geçirmek istemiş. Bunun üzerine Hz. Peygamber'in Harem'de namaz kıldığı sırada oraya gidip Ka'be'nin örtüsünün altına girmiştir. Bu sırada namazda Kur'an okuyan Hz. Peygamber'i dinleyince ilahi kelamın üslubuna hayran kalarak "olsa olsa bu Kureyş'in dediği gibi bir şairdir" demesi üzerine Resulullah Hakka 40-41. ayetlerini okuyunca o kâhin olabilir demiştir. Bu arada Resulullah da Hakka suresinin geri kalan ayetleri sonuna kadar okumasıyla H. Ömer'in kalbi ilk defa İslam dinine ısınmıştır.⁴⁰⁵ Bir gece vaktinde meydana gelen bu hadise İslam'la ilgili muhtemelen Hz. Ömer'i etkileyen ilk ve en önemli olaydır. Hak dinin tohumları bu esnada gönlüne ekilmiştir. Ne var ki cahiliye döneminin hastalıkları olan asabiyet, taklit, ataların diniyle övünme gibi saplantılar basiretini bir süre daha perdelemiş ve hakikati idrak etmesine engel olmuştur. Bundan dolayı da Hz. Ömer'in İslam diniyle müşerref olması bir süre daha gecikmiştir.

Her halükarda bu durum onun hidayet sürecinin ilk basamağı olarak anlaşılabılır. Bu sürecin tamamlanması ve hidayetle sonuçlanması ise Habeşistan muhacirleri ile karşılaştığı sırada muhtemelen bu trajik durumdan da etkilenecek kafasında henüz netleştiremediği, bir taraftan nefret ettiği, diğer yandan ilgisini çok çektiği Kur'an ve İslam dini hakkında Hz. Muhammed ile yüzleşerek ve kendince hesap sormak şeklinde olmuştur.

Onun ruhundaki bu fırtınalar ve bunların mizacına olan etkisi Ömer b. Hattab'ı Peygamber'e öyle düşman yapmıştı ki o, gelişen olayların da etkisiyle o toplumun örf-adetlerine göre çok zor ve hatta mümkün olmayan delice bir girişime kalkışmış, gözünü kırpmadan kılıcını kuşanıp Hz. Peygamber'i öldürmeye gitmiş ve fakat o bu merhalede hiç beklemediği bir durumla karşılaşarak hidayetinin son safhasını burada tamamlamaya muvaffak olmuştu.⁴⁰⁶ O bu aşamada hakikate biraz daha yaklaşmış ve daha önce nefret ettiği, korktuğu fakat i'cazını da inkâr edemediği Kur'an'a dokunmaktan ve onu okumaktan kendini alıkoyamamıştır. Böylece onun hidayeti için bütün sebepler hazır hale gelince o Kur'an vahyinin hamili olan Hz. Muhammed'in bulunduğu yeri öğrenmek istemiş ve yanına giderek içindeki küfür karanlığını iman nuruyla tebdil etmiştir.

Hz. Ömer'in Müslüman olmasıyla ilgili bütün rivayetleri naklettikten sonra, tenkide tabi tutan *Tarihu'l-Hamis* yazarı ed-Diyârbekrî, Hz. Ömer'in Müslüman olmasıyla ilgili nakledilen en meşhur rivayetin Kureyş'in toplanıp Hz.

⁴⁰⁵ Safiyyurrahman Mübarekfûrî, er-Rahiku'l-Mahtûm, Daru'l-Hilâl, Beyrut, s., 90,91.

⁴⁰⁶ Safiyyurrahman Mübarekfûrî, er-Rahiku'l-Mahtûm, Daru'l-Hilâl, Beyrut, s., 90,91.

Muhammed'in ölümüne karar verdikten sonra Hz. Ömer'in bu göreve talip olması şeklindeki rivayet olduğunu kaydeder. Ayrıca bu olayda yolda karşılaştığı şahıs'ın Nuaym değil Sa'd b. Ebî Vakkâs olduğunu söyler.⁴⁰⁷ Çağdaş yazarlardan Abdüsselam b. Muhsin, konuyla ilgili haberlerin zayıf olduğunu vurgular. Ancak bütün rivayetlerin ortak yönünün Hz. Ömer'in Kur'an'ın i'cazından etkilenecek Müslüman olduğu konusunu desteklediğini aktarır.⁴⁰⁸ Aynı şekilde Hz. Ömer'in Müslüman olmasıyla ilgili meşhur kıssalar şeklindeki rivayetlerin zayıflığına dikkat çeken *es-Sire'n-Nebeviye fi Dav'i'l-Mesadiri'l-Asliye* yazarı Mehdi Rızkullah Ahmed, İbn İshâk'ın Habeşistan hicreti hazırlıklarıyla ilgili naklettiği rivayetin Hz. Ömer'in hidayetine sebep olması daha isabetli olduğuna vurgular.⁴⁰⁹

Bütün bunların yanında bir de Hz. Ömer'in Müslüman olmasını birtakım ekonomik sebeplere ve kabilesinin geleceğini garanti altına almak için böyle bir yolu tercih ettiğini diyen bazıları müsteşrikler de olmuştur. Fakat bunların hiçbir dayanağı ve delili bulunmamaktadır.⁴¹⁰

SONUÇ

Sonuç olarak kaynaklara baktığımızda Hz. Ömer'in Müslüman olmasıyla ilgili nakledilen farklı rivayet ile muhtelif senetler bulunmaktadır.⁴¹¹ Aktarılan bu rivayetlerde meydana gelen hadiseler değişik şekillerde anlatılsa da vurgulanmak istenen mesele bir noktada birleşmektedirler. Bütün rivayetlerde onun Kur'an'ın i'cazından etkilenecek olması meselesi vurgulanmıştır.

Özellikle çağdaş yazarlar Hz. Ömer'in İslam'a girmesiyle ilgili nakledilen rivayetleri hadis ilmi açısından senedi zayıf, şaz veya münker rivayetler olduğunu iddia etmişlerdir. Fakat hadis kıstasları açısından zayıf olması tarihi malumat olarak bir değer taşımasına engel olmadığını da vurgulamışlardır.⁴¹²

Hz. Ömer'in Müslüman olmasına engel olarak, İslam dininin azılı düşmanı olan ve ölünceye kadar da İslam'a karşı aktif mücadelesini sürdüren Ebû Cehil ile yakın akraba olması, kabilesi adına Darünnedve'de üstlendiği görev ve misyonun gereği onu bu dine karşı olumsuz bir tutum takınmasına zorlaması ve elinde olmayan bazı sebeplerden dolayı bir süre Mekke'nin dışında kalmış olması gibi sebepler sıralanabilir.

⁴⁰⁷ Diyarbekri, Tarihü'l-Hamis, I, 295.

⁴⁰⁸ Abdüsselam b. Muhsin, *Dirase, Nakdiye fi Şahsiyeti Umer b. Hattab ve Siyasetihi'l-İdariye*, İmade'tu'l-Bahsi'l-İlmi bi' Camiati'l-İslamiye, Medine, 2002, I, 132,

⁴⁰⁹ Mehdi Rızkullah Ahmed, *es-Sire'n-Nebeviye fi Dav'i'l-Mesadiri'l-Asliye*, Merkezü'l-Melik Faysal li'l-Buhusi ve'dirasat'l-İslamiye Riyad, 1992,s, 212-214.

⁴¹⁰ İmaduddin Halil, *el-Müsteşrikun ve's-Siretu'n-Nebeviyye*, Daru İbn Kesir, Beyrut, 1426, s., 111.

⁴¹¹ el-Avşen, Muhammed b. Abdullah, *Ma Şaa ve lem Yesbü't fi's-Sire'n-Nebeviyye*, Daru Taybe, ts., s., 54-59.

⁴¹² Abdusselam b. Muhsin Âl İsa, *Dirase Nakdiyye*, İmadetu'l-Bahsi'l-İlmi, Medine 2002, I, 125,146.

Hz. Ömer'in Müslüman olmasının sebepleri ise, Hz. Peygamber'in duası, Kur'an'ın i'cazından etkilenmiş olması, vicdani muhasebe ve arayış içinde olması şeklinde özetlenebilir. Dolayısıyla Hz. Ömer Müslüman olmasını sağlayan gidişatta, Hz. Peygamber'in duası en önemli sebep kabul edilir. Habeşistan hicreti sırasında karşılaştığı insanların mağduriyeti onun vicdanen ciddi etki-lemiş ve bu olayların bir sebebi olarak güya Hz. Peygamber'i sorumlu tutmuş, onu öldürmeye karar vermiştir. Fakat diğer yandan içinden bir ses de onun anlattıklarını dinlemeye mecbur bırakmıştır. Yakınları oldukları için tabii olarak kardeşinin ve eniştesinin Müslüman olması da bu süreçte önemli bir sebep olmuştur.

KAYNAKÇA

- Ahatlı, Erdiç, "Zeyd b. Hattâb" *DİA*, İstanbul 2013, 44, 262.
- el-Avşen, Muhammed b. Abdullah, *Ma Şaa ve lem Yesbüt fi's-Sire'n-Nebeviyye*, Daru Taybe, ts.
- Abdüsselâm b. Muhsin, *Dirase, Nakdiye fi Şahsiyeti Umer b. Hattab ve Siyasetihi'l-İdariye*, İmade'tu'l-Bahsi'l-İlmi bi'Camiatil'-l-İslamiye, Medine, 2002.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezi (ö. 241/855), *el-Musned*, (eş-Şâmile).
- Belâzürî, Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Yahya b. Cabir el-Belâzuri (v. 279/892), *Ensabu'l-Eşraf*, thk. Suheyl Zekkar - Riyaz Zerkeli, Beyrut 1996,
- Buhârî, Muhammed b. İsmail Ebû Abdillâh el-Buhârî (ö. 256/870), *el-Cami'u's-Sahih el-Müsnedü'l-Muhtasar Min Umuri Resulillah ve Sünenihi ve Eyyamihî*, thk. Muhammed Züheyr b. Nasır, Daru Tavki'n-Necât, 1422.
- ed-Diyarбекrî, Hüseyin b. Muhammed b. el-Hasen ed-Diyârbekri (ö. 966/1559), *Tarihu'l-Hamis fi Ahvali Enfesi'n-Nefis*, Daru Sadır, Beyrut, ts.
- Ebû Esama Muhammed b. Taha, *el-Ağsanu'n-Nediyye Şerhu'l-Hulasati'l-Behiyye*, Daru İbn Hazm, Kahire 2012.
- Fayda, Mustafa "Ömer", *DİA*, 34, İstanbul 2007, 44-51.
- Halîfe b. Hayyât, Ebû Umer Halife b. Hayyat b. Halife eş-Şeybani el-Asferi el-Basrî (ö. 240/854), *et-Tarih*, thk. Ekrem Ziya, Daru'l-Kalem, Beyrut, 1397, İkinci baskı, *et-Tarih*, thk. Suheyl Zekkar, Beyrut 1993.
- İbnu'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Cemaleddin Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Bağdâdî et-Teymi el-Kureşî (ö. 597/1201), *Telkihu Fuhumi Ehli'l-Eser*, Şirketu Dari'l-Erkem, Beyrut, 1997.
- İbn Ebî Şeybe, Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe Ebû Bekr el-'Absî el-Kûfî (ö. 235/849), *el-Musannef*, thk. Muhammed Avvame, Daru'l-Kible li's-Sekafeti'l-İslamiye, Cidde 2006.
- , *Kitabu'l-Meğâzî li İbn Ebî Şeybe*, thk. Abdülaziz b. İbrahim el-Ömerî, Daru İşbi-liya, Riyad 1999.

- İbnu'l-Esir, Ebû'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Muhammed b., Abdilkerim b. Abdilvahid eş-Şeybani el-Cezeri (ö. 630/1233), *Üsdü'l-Ğâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe*, Beyrut 1417.
- İbn Hacer, Şihabuddin Ebû'l-Fadl Ahmed b. Ali el-Askalani (ö. 852/1448), *el-İsâbe fi Temyizi's-Sahâbe*, thk. Adil Ahmed vd. Daru'l-Kütübî'l-İlmiye, Beyrut 1415.
- , *Fethu'l-Bari bi Şerhi Sahihi'l-Buhârî*, thk. Abdulaziz b. Abdullah b. Baz, Suudi Arabistan ts. (eş-Şâmile).
- İbn Hişâm, Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyub el-Hımyeri Ebû Muhammed Cemalüddin, (ö. 213/828), *es-Siretu'n-Nebeviyye*, thk. Mustafa es-Seka vd, İkinci Baskı, Şirketu Mustafa el-Bâbi, Mısır 1975.
- İbn İshâk, Muhammed b. Yesâr(ö. 151/768), *es-Siretu'n-Nebeviyye*, thk.Ahmed Ferid el-Mezîdî, Daru'l-Kütübî'l-İlmiye, Beyrut, 2004.
- İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed (ö. 230/844), *et-Tabakatu'l-Kübra*, Daru Sadır, Beyrut 1966.
- İbrahim B. Muhammed b.Hüseyn el-Ali, *Sahihu's-Sire'n-Nebeviyye*, Daru'n-Nefais, 1995.
- İmaduddin Halil, *el-Müsteşrikun ve's-Siretu'n-Nebeviyye*, Daru İbn Kesir, Beyrut, 1426.
- Mansurfurû, Muhammed, Süleyman, *Rahmeten li'l-Alemin*, Daru's-Salam, Riyad, ts.
- Mehdî Rızkullah Ahmed, *es-Sire'n-Nebeviyye fi Dav'i'l-Mesadiri'l-Asliye*, Merkezu'l-Melik Faysal li'l-Buhusi ve'd-Dirasat'l-İslamiyye, Riyad, 1992
- Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, çev. Salih Tuğ, Beşinci Baskı, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 1990,
- el-Mursifi, Muhammed Said, el-Camiu's-Sahih li's-Sireti'n-Nebeviyye, Mektebetu İbn Kesir, 2009.
- Mübarekfûrî, Safiyyurrahman, *er-Rahiku'l-Mahtûm*, Daru'l-Hilâl, Beyrut ts.
- el-Ömeri, Ekrem Ziya, *Buhus fi Tarihi's-Sünneti'l-Müşerreffe*, Dördüncü Baskı, Beyrut ts.
- el-Ömeri, Abdülaziz b. İbrahim, *Kitabu'l-Meğâzîli İbn Ebî Şeybe*, Daru İşbilya, Riyad, 1999.
- es-Suyûtî, Hafız Celaeddin Abdurrahman b. Ebî Bekr (ö. 911/1505), *Tarihu'l-Hulefa*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, ts.
- Şulul, Kasım, *İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi*, Dördüncü Baskı, İnsan Yayınları, İstanbul 2013.
- eş-Şâmî, Muhammed b. Yusuf es-Salihi (ö. 942/1535), *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd fi Sireti Hayri'l-İbâd*, thk. Adil Abdülmevcud vd., Daru'l-Kütübî'l-İmiye, Beyrut, 1993.
- ez-Zehabî, Şemsuddin Muhammed b. Ahmed b. Osman, (ö. 748/1347), *es-Siretu'n-Nebeviyye*, thk. Hüsamuddin el-Kudsî, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, İkinci Baskı, Beyrut 1988.
- , *Siyeru A'lamî'n-Nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnaut vd., Müessesetu'r-Risâle, Beyrut, 1985, Üçüncü Baskı.
- ez-Zührî, İbn Şihab, Muhammed b. Süleyman b. Abdullah, (ö. 124/741), *el-Meğâzî'n-Nebeviyye*, thk. Süheyl Zekkâr, Daru'l-Fikir, 1981.